

Brorson-salmer på tryk indtil 1796

af Peter Noer

Jeg har lovet at skrive en serie værkstedsartikler under ovenstående overskrift.¹

Min baggrund for at skrive artikelserien er bl.a., at jeg i 1995 skrev speciale om Brorsonsangens virkningshistorie.² Desuden har jeg holdt en lang række Brorson-foredrag, samler på salmebøger og har en næsten komplet samling af bøger med Brorsons salmer og bøger om salmedigteren Brorson.

Gennem artikelserien vil jeg gerne belyse, at kendskabet til Brorson-salmer i denne periode nok har været mere udbredt, end vi umiddelbart har regnet med.

Artiklerne vil ikke være ens i omfang, men den foreløbige plan er anført nedenfor, hvor jeg kort giver en foreløbig begrundelse for hver af artiklerne:

Troens Rare Klenodie – udgaver og oplag i 1700-tallet.

Idet der kun er trykte årstal på udgaverne fra 1739, 1752, 1773 og 1796, er der mange eksemplarer på biblioteker og hos private, som er registreret uden årstal, og meget ofte er der fejl i den registrering, der er foretaget. Selv om Koch i BSS³ har beskrevet mange forskelle, har det åbenbart ikke gjort det enkelt nok at registrere de enkelte eksemplarer. Dette vil jeg med denne artikel gerne give et redskab til vha.

billeder mm.

Det nye i Pontoppidans salmebog: Kingo-tillægget 259 salmer, hvoraf 90 er af Brorson.

Ofte kaldes Pontoppidans salmebog fra 1740 for slotssalmebogen, idet den i 1700-tallet ikke blev indført til brug i kirker ret mange andre steder i kongeriget end ved kongen og de adelige. Men idet denne salmebog indeholdt alle salmer fra Kingos salmebog kunne man nøjes med at bruge et tillæg med de 259 nye salmer. Dette tillægs udbredelse er der skrevet meget lidt om. Det fortjener en uddybende artikel, idet tillægget kom i mange oplag. Foreløbigt her jeg fundet frem til 17 forskellige trykkeår.

Svane-Sang 1765.

Salmerne i Svane-Sang fra 1765 findes ellers ikke på tryk i 1700-tallet. Først i 1804 dukker der et par af salmerne op hos de stærke jyder. Denne samling anses i dag for meget sjælden og Jørgen Kjærgaard måtte i 2003 i sin Salmehåndbog skrive, at der kun findes 5 kendte eksemplarer. Jeg har nu foreløbig fundet frem til 12 eksemplarer. I artiklen vil jeg gerne vise en registrering af så mange eksemplarer som muligt, samt vise at der er brugseksemplarer imellem. Jeg har bl.a. et slidt eksemplar, der er indbundet sammen med 2 andre bøger.

Ægidiussalmebogens tillæg på 123 salmer, hvoraf 77 er af Brorson.

I 1717 udkom en salmebog, der blev kendt under 3 navne; Ægidius-, Flensborg- og Varnæssalmebogen. Andet oplag kom tilsyneladende først efter 1743, hvor et tillæg på 123 salmer med 77 Brorsonsalmes blev udgivet. Måske skyldes det netop dette tillæg at hovedsalmebogen derefter opnåede en renæssance og 4 nye oplag.

Alfa og omega - Lidt om: Tønderhæfterne, Guldberg og "Psalmer og Vers"

En opfølgende artikel om perioden. Bl.a. en registrering af kendte Tønderhæfter, lidt om Guldbergs salmebogs Brorsonsalmes, samt Brødremenighedens sang- og salmebog fra 1786.

Troens Rare Klenodie i 1700-tallet – en opfølgende artikel med registrering.

I håb om at denne første artikel kan give en hjælp til rigtig bestemmelse af de enkelte eksemplarer af Troens Rare Klenodie er mit mål at lave en så grundig registrering så muligt af så mange eksemplarer som muligt, krydret med små historier knyttet til nogle af eksemplarerne.

Troens Rare Klenodie – udgaver og oplag i 1700-tallet.⁴

Jeg har, som ovenfor nævnt, erfaret at mange eksemplarer på biblioteker og hos private, er registreret uden årstal, og meget ofte er der fejl i den registrering, der er foretaget. Dette skyldes hovedsageligt, at der kun er trykkeår i udgaverne fra 1739, 1752, 1773 og 1796. Jeg vil i det flg. præsentere identifikationen af de 10 udgaver/oplag så enkelt som muligt.⁵ De 10 udgaver/oplag følger Kochs identifikationsnumre J1-J7 fra tiden indtil midt i 1760'erne. De 3 yderligere udgaver/oplag får identifikationsnumre J8-J10.

Ud over årstallene vil den primære identifikationsnøgle være udsmykningen over 1. salme.

J1: 1739⁶

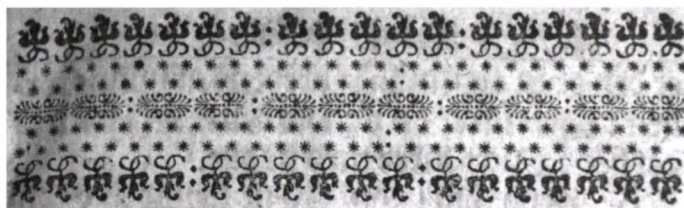

J2: 1742 – og J3: 1747

NB: Nem forskel på J2 og J3: J3 har Landeplagedigtet med, samt kobberstik af H.A.B.

J4: 1752⁷

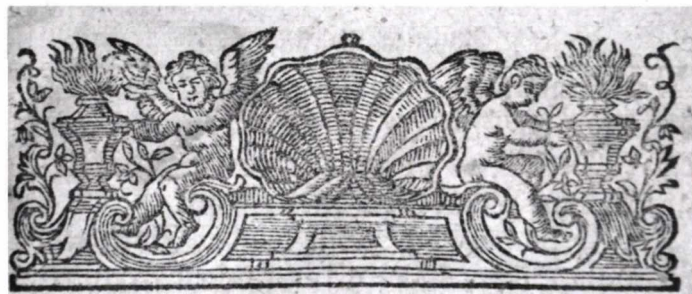

J5: Ml. 1752 og 1760 (1757) – og J6: 1760

NB: Nem forskel på J5 og J6: Side 60 har J6 skrevet 20 ved sidste vers.

J7: 1767

J8: 1773

J9: Ml. 1773 og 1793 – og J10: 1796.

NB: Nem forskel på J9 og J10: J10 har årstallet 1796 trykt på sidste side.

PS: Da denne artikel blot skulle være en introduktion og appetitvækker til artikelserien, samt give en nem mulighed til identifikation af TRK-udgaverne fra 1700-tallet runder jeg hermed af for denne gang. I en senere artikel om TRK uddybes en række detaljer og præsenteres en større registrering af kendte eksemplarer.

PETER ALBEK NOER blev teologisk kandidat fra Århus 1996, og han har siden været sognepræst på Mors med bopæl i Frøslev. Pastoratet omfatter nu sognene Frøslev, Mollerup, Outrup og Dragstrup.

Han skrev, jf. artikelindledningen, speciale om Brorsonsangens virkningshistorie, hvilket har givet baggrund for en række foredrag og undervisningsforløb, bl.a. på kirkehøjskoler. Peter er som salmebogs-samler desuden medlem af Dansk Bibliofil-Klub.

Mail-adresse: pno@km.dk

Noter

1 År 1796 er valgt fordi dette medtager sidste 1700-tals udgave af Troens Rare Klenodie, og undlader den Brorson-svage "Evangelisk-kristelig Psalmebog", samt gemmer norske Hans Nielsens Hauges salmebog "De sande Christnes udvalgte Salmebog, uddraget

af Troens rare Klenodie og flere, samt tilføiet ...” fra 1799 – som indleder en ny periode med genopdagelse af Brorsons salmer – til en evt. senere artikel.

2 Specialet er excl. bilag tilgængelig på www.froslev-mors.folkekirken.dk/praest/brorson.htm

3 L.J. Koch i ”HANS ADOLPH BRORSON – SAMLEDE SKRIFTER”. Kbh. 1951. bd. 1. s. XII ff.

4 TRK blev 1739-56 udgivet af Frantz Chr. Mumme. Efter hans død 1756 fortsatte enken, Dorothea Elisabeth Mumme, udgivelserne. Hun nåede 2 inden sin død i 1767. Udgivelsen overtoges af Frederich Christian Pelt, hvis første udgivelse er fra 1773.

5 Ved ukomplette eksemplarer hvor denne artikel ikke er nok til bestemmelse af TRK-udgave hjælper jeg gerne med yderligere info. Send e-mail til pno@km.dk

6 Trykkeåret står på titelbladet – og den viste udsmykning over 1. salme findes kun i eksemplarer fra 1739. Men der er forskel på eksemplarerne fra 1739 jf. H. Hejselbjerg Paulsen: Sønderjydske Psalmesang 1717-1740. Christiansfeld 1961.

Paulsen gør opmærksom på dette s. 342ff. hvor han har identificeret 3 forskellige oplag/tryk:

UB (Universitetsbiblioteket); KB (Det Kgl. Bibliotek); IB (Institut for kirkehistorie)

Blot i BBS nr. 250-252 fandt Hejselbjerg Paulsen 24 forskelle i 1739-trykkene.

Lad mig blot anføre et eksempel fra BBS nr. 246 vers 5 linje 2. Ord nr. 3 og 4:

UB: ”sankket myet”; KB: ”sankket mynt”; IB: ”sanket mynt”.

7 Forfatter Niels Simonsen har et eksemplar af J4 i samtidig indbinding med N.B. (Nikolaj Brorson?) trykt på forsiden. På titelbladet er der med samtidig håndskrift skrevet ”5. opl.”. Kendte N.B. til at J1 eller J3 reelt havde 2 oplag?